

Ülevaade
Eesti keskkonnategevuskava aastateks 2007–2013
täitmisest 2008. aastal

Keskkonnaministeerium

Juuni 2009

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	3
2. Aruande koostamise alused.....	3
3. Keskkonnategevuskava täitmise tulemused 2008. aastal.....	4
Valdkond 1. Loodusvarade säästlik kasutamine ja jäätmetekke vähendamine.....	4
Valdkond 2. Maastike ja looduse mitmekesisuse säilitamine.....	13
Valdkond 3. Kliimamuutuste leevendamine ja õhu kvaliteet.....	15
Valdkond 4. Keskkond, inimese tervis ja elu kvaliteet.....	18
Valdkond 5. Keskkonnakorraldus	20
4. Keskkonnakaitsetegevuste rahastamine 2008. aastal.....	22
5. Kokkuvõte.....	24

1. Sissejuhatus

Keskkonnakaitse strateegilise planeerimise põhieesmärk on tagada loodust oluliselt kahjustamata, maastike ja elustiku mitmekesisust säilitades ning majanduse arengutaset arvestades inimest rahuldav tervislik keskkond ja majanduse arendamiseks vajalikud ressursid. Eesti keskkonnakaitse pikaajalised arengusuunad on Riigikogu 2007. a 14. veebruari otsusega heaks kiidetud Eesti keskkonnastrateegias¹ (edaspidi *KS 2030*) määratud aastani 2030. *KS 2030* juhindub Eesti säästva arengu riikliku strateegia “Säästev Eesti 21” põhimõtetest, loob ühtse raamistiku keskkonna valdkonna alavaldkondade kooskõlaliseks ja tasakaalustatud arenguks ning lõimib teisi keskkonnapoliitika eesmärkidega seotud valdkondi.

Keskkonnastrateegia eesmärkide elluviimiseks perioodil 2007–2013 on koostatud rakendusplaan – Eesti Keskkonnategevuskava aastateks 2007–2013 (edaspidi *KTK 2007–2013*)², mille Vabariigi Valitsus on heaks kiitnud 22. veebruari 2007. a korraldusega nr 116. Selles on detailsemalt määratud keskkonnastrateegia elluviimiseks kavandatud tegevus, vastutajad, tähtsajad ja finantsvahendid.

Teatud osa *KTK*-s aastateks 2007–2013 planeeritud tegevusest on seotud Euroopa Liiduga (edaspidi EL) ühinemisel võetud kohustuste täitmisega, samuti mitmesuguste rahvusvaheliste lepingutega seotud eesmärkide saavutamise – näiteks prügilate sulgemise ja korrastamise, veekogude hea seisundi tagamise, kliimamuutustega kohanemise, looduse mitmekesisuse säilitamisega. Riigi jaoks oluline tegevus on näiteks rikutud alade korrastamine, energia tarbimise ja säästva transpordiga seotud eesmärkide saavutamine. Olulisem ja suuremaid investeeringuid nõudev *KTK 2007–2013* kohane tegevus on kavandatud kombineeritud rahastamisega mitmest eri allikast – ELi tõukefondidest, riigieelarvest, kohalike omavalitsuste eelarvetest, ettevõtete omavahenditest.

Käesoleva aruande eesmärk on esitada Vabariigi Valitsusele ülevaade *KTK 2007–2013* rakendamise kohta 2008. aastal. Iga-aastase aruandluse kohustus tuleneb Vabariigi Valitsuse 2007. a 22. veebruari korralduse nr 116 punktist 2.

Aruanne koosneb viiest peatükist. Teises peatükis on toodud aruande koostamise alused. Kolmas peatükk annab detailsema ülevaate *KTK 2007–2013* täitmise tulemustest viies valdkonnas ning hindab *KS 2030* eesmärkide poole liikumise tulemuslikkust. Neljas peatükk kirjeldab ja analüüsib *KTK* täitmise rahastamist 2008. aastal. Viimases peatükis esitatakse kokkuvõtte.

2. Aruande koostamise alused

Sarnaselt eelmiste aastatega täitsid *KTK* tegevuse eest vastutajad Keskkonnaministeeriumis ettevalmistatud küsitlustabeli, informeerides ülesannete täitmise vahetulemustest, asjade seisust, tegevuse alguse ja eeldatava lõpu aastast, 2008. aastal kulutatud rahasummadest ja rahastamisallikatest.

Ülevaate koostamiseks vajaliku informatsiooni saamiseks kontakteeruti paljude asutuste ja organisatsioonidega, kelle tegevus on suunatud keskkonnastrateegia eesmärkide täitmisele. *KTK 2007–2013* vastutavad täitjad on Keskkonnaministeeriumi struktuuriüksused ja

¹ Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030: <https://www.riigiteataja.ee/ert/get-attachment.jsp?id=12793882>. (RTI, 01.03.2007, 19, 96)

² Eesti Keskkonnategevuskava aastateks 2007–2013: <http://www.envir.ee/2851>.

valitsemisala asutused (Maa-amet, Keskkonnainspeksioon, Info- ja Tehnokeskus, Keskkonnaamet, Metsakaitse ja Metsauuenduskeskus, Riigimetsa Majandamise Keskus), Sotsiaal-, Sise-, Majandus- ja Kommunikatsiooni-, Põllumajandus- ning Haridus- ja Teadusministeerium, kohalikud omavalitsused (edaspidi *KOV*) ja nende liidud, ettevõtted, ülikoolid (Tallinna Tehnikaülikool, Tartu Ülikool, Eesti Maaülikool) ja teised organisatsioonid (Eesti Keskkonnauuringute Keskus OÜ, Eesti Geoloogiakeskus OÜ, Eesti Ehitusmaterjalide Tootjate Liit, Maksu- ja Tolliamet). KOVidele saadeti aruandetabelid Linnade Liidu vahendusel. Küsitlusele vastas 9% KOVidest.

Käesolev aruanne on koostatud KTK vastutavate täitjate esitatud informatsiooni baasil, informatsiooni on analüüsitud valdkondade kaupa olulisemate mõõdikute põhjal. Analüüsitud andmete koondtabel on esitatud Keskkonnaministeeriumi veebilehel www.envir.ee. KTK täitmise aruanne 2008. aasta kohta järgib KTK 2007–2013 struktuuri. Käsitletavad teemad on järgmised:

1. **Loodusvarade säästev kasutamine ja jäätmetekke vähendamine**, sh jäätmekäitluse korraldamise pikaajaline kavandamine (1.1³); pinnavee ja põhjavee seisundi säilitamiseks ning parandamiseks vajalike tegevusprogrammide väljatöötamine ja rakendamine (1.2); maavarade (1.3), metsa (1.4), kalade (1.5), ulukite (1.6), mulla (1.7) ja maa (1.8) kasutamine.
2. **Maastike ja looduse mitmekesisuse säilitamine**, sh maastikud (2.1) ja elustiku mitmekesisus (2.2). Tegevuse 2.1 all käsitletakse ka keskkonnahariduse temaatikat.
3. **Kliimamuutuste leevendamine ja õhu kvaliteet**, sh energia tootmine (3.1), energia tarbimine (3.2), osoonikihi kaitse (3.3) ja transport (3.4).
4. **Keskkond, inimese tervis ja elu kvaliteet**, sh väliskeskkond (4.1), siseruum (4.2), toit (4.3), joogi- ja suplusvesi (4.4), jääkreostus (4.5) ning inimese turvalisus ja kaitse (4.6).
5. **Keskkonnakorraldus**, sh keskkonnajuhtimissüsteemide arendamine (5.1), keskkonnamõju hindamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise süsteemi täiustamine ning jätkusuutlikkuse tagamine (5.2), keskkonnatehnoloogia-alase innovatsiooni arendamine (5.3), seiremehhanismide arendamine (5.4), avalikus sektoris keskkonnahoidlike ning jätkusuutlike riigihangete süsteemi korraldamine ja rakendamine (5.5).

3. Keskkonnategevuskava täitmise tulemused 2008. aastal

Valdkond 1. Loodusvarade säästlik kasutamine ja jäätmetekke vähendamine

Tegevussuund 1.1. Jäätmekäitluse korraldamise pikaajaline kavandamine

Jäätmekäitlus on viimastel aastatel teinud suure sammu tänapäevase, arenenud riigile kohase taseme suunas. 2008. aasta algusest alates kehtestati jäätmete liigiti kogumise nõue – prügilatesse on keelatud ladestada sortimata olmejäätmeid. Kevadel kiitis Vabariigi Valitsus heaks Riigi jäätmekava 2008–2013, mille põhieesmärk on jäätmete ladestamise vähendamine, jäätmete taaskasutamise suurendamine ning tekkivate jäätmete ohtlikkuse vähendamine, et

³ Teemade taga sulgudes olevad numbrid tähistavad KTK 2007–2013 tegevuse alaliikide numeratsiooni.

negatiivne mõju keskkonnale oleks minimaalne. 2008. aastal oli jätkuvalt probleeme jäätmehooldusega Eesti omavalitsustes. Põhjused on erinevad: valdkonnaspetsialistide nappus, koostöövõimaluste leidmise ajamahukus, pikaleveninud vaidlused korraldatud jäätmeveokonkursi tulemuste üle jne. 2008. aasta juuli kuu seisuga ei olnud jäätmeveo kohustust täitnud ligi 43% omavalitsustest ning ligi 30% ei täitnud kohustust koostada jäätmekava. (Allikas: Ülevaade jäätmehoolduse olukorrast valdades ja linnades. Riigikontroll. Juuli 2008. <http://www.envir.ee/1077574>). Tänu kohalike omavalitsuste jõupingutustele oli 2008. aasta lõpuks jäätmevedu korraldatud ca 70%-l vastavat kohustust omavatest omavalitsustest. Mõnevõrra parem on olukord jäätmehoolduseeskirjadega, mis puuduvad 5% omavalitsustest. Samas viitas Riigikontroll oma ülevaates ka sellele, et osade omavalitsuste jäätmehoolduseeskirjad ei vasta sisult seaduse nõuetele ega reguleeri piisavalt jäätmehoolduse korralduslikke küsimusi ning järelevalve aluseid.

Vaatamata sellele, et kohalike omavalitsuste jäätmehooldusalane koostöö on end nii Eestis kui välismaal igati õigustanud, võimaldades oskusteabe vahetamist, kulude kokkuhoidu jne, ei osale ligi pooled Eesti omavalitsused jäätmealases koostöös. Positiivse näitena võib esile tuua Lääne-Virumaa ja Valgamaa, kus on asutatud kõiki maakonna omavalitsusi ühendav jäätmealane koostööstruktuur. Sihipäraselt koostööd jätkavad ka Kesk- ning Ida-Eesti jäätmehoolduskeskused ning Saaremaa kaks koostööstruktuuri.

Järjest vähem on nõuetele mittevastavaid prügilaid – 2008. aastal suleti kaks tavajäätmeprügilat, sulgemisele kuulub veel 10 tavajäätmeprügilat (Oru, Käina, Sillamäe, Sõmeru, Adiste, Kudjapae, Aardlapalu, Valga, Viljandi ja Räpo). 2009. a 16. juuli on tähtaeg, mil kõik keskkonnanõuetele mittevastavad prügilad peavad olema suletud. Sellega jõuab lõpule ligi 10-aastane prügilate sulgemise periood. Suletud prügilate korrastamine (katmine jm) jätkub aastani 2013. Jäätmeseadusest ja pakendiseadusest tulenevate jäätmete ladestamise ja liigiti kogumise sihtarvude kohaselt väheneb edaspidi prügilasse ladestatavate jäätmete maht ja samal ajal kasvab taaskasutatava materjali osakaal. Olmejäätmete taaskasutamise osakaal on viimastel aastatel olnud 30–31%, ladestamise osakaal ligi 60%. Jäätmete taaskasutamist soodustab jäätmejaamade ja -kogumispunktide võrgustiku rajamine. Omavalitsused on rajanud 2008. a seisuga 63 jäätmejaama ja suuremat kogumispunkti (väiksemastaabiline taaskasutatavate jäätmete esmane kogumiskoht), pooltel omavalitsustel on korraldatud toimiv jäätmevedu, mis aitab kaasa ebaseadusliku jäätmekäitluse vähenemisele. 2007. aastast on osaliselt käivitunud biolagunevate jäätmete eraldi kogumine. 2006. aastal oli ladestatavate olmejäätmete hulgas biolagunevaid jäätmeid hinnanguliselt 65%, 2008. aastal 56%. Muutused on toimunud ka jäätmete käitlusvõimaluste osas. Katsetusefaasis on jäätmekütuse (RDF – *Refuse Derived Fuel*) tootmine ning mehaanilis-bioloogiline jäätmetöötlus, planeerimisfaasis on jäätmete masspõletustehaste rajamine.

Omavalitsustes on asutud tähelepanu pöörama ka elanikkonna jäätmealase teadlikkuse tõstmisele. 2008. a jooksul on kohalikud omavalitsused ja organisatsioonid korraldanud elanikele mitmeid teavituskampaaniaid, infotunde; koostatud on infovoldikuid pakendi-, ohtlike ja biolagunevate jäätmete ning kompostimise kohta. Oluline roll elanikkonna keskkonnateadlikkuse tõstmisel ning prügistamisele tähelepanu tõmbamisel oli ka kodanikualgatusel teoks saanud üle-eestilisel prügikoristuskampaanial „Teeme Ära 2008“, mida rahastati peamiselt Keskkonnainvesteeringute Keskuse (edaspidi *KIK*) vahenditest.

Riigi jäätmekavas 2008–2013 loetletud vajalikud uuringud tehti rakendusplaanis ettenähtud mahus. Olulisem neist oli Eestis tekkinud olmejäätmete (sh eraldi pakendijäätmete ja biolagunevate jäätmete) koostise ja koguste analüüs. Uuringu tulemus annab hea ülevaate prügilasse ladestatavate jäätmete liigikoostisest ja sortimiskohustuse rakendumise mõjust. Uuringu põhjal võib väita, et jäätmete liigiti kogumine toimib kõige paremini tagatisraha alla

kuuluva joogipakendi osas. Pakendijäätmete eraldi kogumine elanikkonnalt küll toimib, kuid potentsiaali kogumissüsteemi edendamisel on veel piisavalt. Biolagunevate jäätmete eraldi kogumise süsteem toimib praegu kõige vähem, mistõttu jäätmeseaduses sätestatud sihtarve silmas pidades tuleb lähitulevikus pöörata erilist tähelepanu biolagunevate jäätmete liigiti kogumise võimaluste arendamisele.

KIKi nõukogu otsustas rahastada jäätmekäitluse programmi raames 2008. aastal 50 projekti kogumaksumusega 127,3 miljonit krooni. Ohtlike jäätmete käitlemise alaprogrammi projektidega koguti kokku ja käideldi 11118 t ohtlikke jäätmeid, korrastati Kiviõli poolkoksimaagi seiklusturismi arendamiseks, korraldati ulatuslikud ohtlike jäätmete kogumisringid Ida- ja Kesk-Eestis, mis hõlmasid üle 40 omavalitsuse, OÜ Silbet Plokk soetas tootmisliini, mille abil on võimalik taaskasutada 700 000 tpõlevkivituhka aastas, lõpetati tööd Sillamäe radioaktiivsete jäätmete hoidla saneerimisel, Vaivaras rajati 6333 m² suurune ohtlike jäätmete komposteerimise väljak. Lisaks rajati 9 jäätmejaama ja 54 kokkukandepunkti ning Põlvas, Tartus, Kihnus, Väätsal, Tamsalus ja Vastseliinas seati sisse kompostimisväljakud tavajäätmete käitlemise alamprogrammi abil.

2008. aastal tehti Ühtekuuluvusfondi (edaspidi ka *ÜF*) toetusel perioodi 2004–2006 jäätmekäitlusprojektidele väljamakseid 55,9 miljoni krooni ulatuses. Investeeringuprojektide tähelepanuväärsemad tulemused olid Narva tuhavälja nr 2 sulgemistööde lõpetamine ja lõpparuande koostamine ning Tallinna jäätmemajanduse projekti teise etapi lõpetamine – Pääsküla prügilala sulgemise tööd. ÜF tehnilise abi toetusega lõpetati 2008. aastal 2 konsultatsiooniprojekti, mille tulemusena valmisid investeerimistoetuse taotlused tööstusjäätmete ja poolkoksi prügilate sulgemiseks Kohtla-Järvel ja Kiviõlis ning Ahtme soojus-elektrijaama tuhavälja sulgemiseks. Jätkati ÜF investeeringutaotluse ettevalmistust tuhaarastuse ja tuhaväljade rekonstrueerimiseks Narvas. Perioodi 2007–2013 ÜF toetuste andmiseks ja kasutamiseks käivitati nõuetele mittevastavate tavaprügilate sulgemismeede, mille raames korraldati üks avatud taotlusvoor. Taotluste hindamise põhjal otsustati toetada kolme projekti kogusummas 130 miljonit krooni. Toetati Käina prügilala sulgemist ning Neemi ja Pärnu Rääma prügilala korrastamist.

Jäätmevoogude üle kontrolli saavutamiseks kontrollis Keskkonnainspeksioon pidevalt jäätmelube omavaid ettevõtteid ning ohtlike jäätmete käitluslitsentside kasutamist. Kokku registreeriti 2008. a. 485 jäätmekäitlusnõuete rikkumist, mis on võrreldes 2007. aastaga 5% vähem.

Kokkuvõttes on 2008. aastal tegevus jäätmemajanduse valdkonnas olnud kavandatuga kooskõlas ning kavade ellurakendamine on edenenud jõudsalt. Edasiminekut on näha ka kohalike omavalitsuste jäätmehoolduse korraldamisel, kuigi mitmel pool on endiselt probleeme jäätmete kogumise ja jäätmeveoga.

Tegevussuund 1.2. Pinna- ja põhjavee seisundi säilitamise ning parandamise tegevusprogrammide väljatöötamine ja rakendamine

Veekaitse ja veemajanduse arendamine lähtub veepoliitika raamdirektiivi (edaspidi *VRD*) eesmärkide saavutamisest. Tulenevalt VRD-s sätestatust, peab aastaks 2015 olema saavutatud pinnavee ja põhjavee hea seisund. Veeseaduse kohaselt planeeritakse vee kaitse ja kasutamise abinõud vesikonna või alamvesikonna veemajanduskavas. Veemajanduskava, selles määratud kohustusi, ülesandeid ja eesmärke tuleb arvestada kohaliku omavalitsuse ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kavas, üld- ja detailplaneeringute koostamisel või nende

ülevaatamisel ja muutmisel. Käesolevaks ajaks on koostatud ja kinnitatud kaheksa alamvesikonna veemajanduskavad. 2008. a alustati Ida-Eesti, Lääne-Eesti ja Koiva vesikondade veemajanduskavade koostamist. Vesikondade veemajanduskavad esitatakse Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks hiljemalt 2009. a lõpus. Eesti on teiste Euroopa Liidu liikmesriikide seas oma veekogude ohustatuse poolest keskmiste hulgas. Ainult 37% Eesti pinnaveest moodustavad sellised veekogud, mille kohta võib kindlalt väita, et nende seisund ei ole ohustatud. Vabariigi Valitsuse 3. aprilli 2008. a määrusega võeti üle Euroopa Liidu supluskohtade haldamist käsitlev regulatsioon. 2008. a esitati Euroopa Komisjonile 56 supluskoha andmed. Kõik supluskohad vastavad nõuetele. Eestis on 33 väga hea ja 23 hea vee kvaliteediga supluskohta.

Nitraaditundliku ala tegevuskavas aastateks 2004–2008 planeeritud tööd on 2008. aastal edukalt lõpule viidud. On tagatud veehaarete toitealade piisav kaitse ning üksiktarbijate tervisele ohutu joogivesi. Piirkondades, kus looduslikud tingimused ei võimalda maapinnalähedase põhjaveekihi reostumist vältida konkurentsivõimelise tootmise säilitamise hinnaga, on rakendatud kompenseerivaid abinõusid (üksikkaevude asendamist). Intensiivistuva põllumajandustootmisega piirkondades on pinna-veekogudes nitraatiooni keskmised sisaldusnäitajad alla 25 mg/l. Maapinnalähedase põhjavee kvaliteet vastab tervikuna nõuetele, probleeme on üksikute piirkondadega (Adavere–Esku, Avanduse–Simuna), kus nitraatiooni sisaldus võib hakata lähenema keskkonnapiirnormile (50 mg/l). On ette valmistatud nitraaditundliku ala tegevuskava aastateks 2009–2011 eelnõu.

Valmis on 33 prioriteetse ohtliku aine seire korraldamise kava. Seiretulemustest saab veekogude keemilise seisundi muutumise hindamise baasist. Ohtlike ainete direktiivi ning fenoolide heidete vähendamise programmi täitmiseks valmis uuring „Purtse jõe põhjasetete ohtlike ainete uuring Purtsse jõe majandamise kava jaoks“. Uuringu tulemused näitavad, et ehkki ohtlike ainete kontsentratsioon jõgede vees ei ületa enam piirnorme, on seniajani probleemiks naftasaaduste raskete fraktsioonide sisaldus põhjasetetes. Kõrge on fenoolide sisaldus poolkoksimägesid ümbritsevate kraavide vees, mis võib suurte sadude tagajärjel kanda saastuse edasi jõgedesse.

Valitsus kiitis 11. detsembri 2008. a protokollilise otsusega heaks Läänemere tegevuskava rakendamise plaani aastateks 2008–2011. Tegevuskava eesmärk on Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse komisjoni (edaspidi *HELCOM*) Läänemere tegevuskavas püstitatud eesmärkide saavutamiseks kokkulepitud tegevuse täpsustamine ja jaotamine ministeeriumide vahel toimingutena, mis võimaldaksid riikide tasandil ellu rakendada *HELCOMi* merekeskkonna kaitse alaseid meetmeid aastatel 2008–2011. Plaan koosneb neljast põhilisest osast:

1. Merekeskkonna inimtegevusest põhjustatud eutrofeerumise lisamõju piiramine ja vältimine (toitainete merekeskkonda sattumise vähendamine);
2. Looduse kaitse ning elustiku mitmekesisuse säilitamine ja võõrliikide sissetungi piiramine;
3. Ohtlike ja kahjulike ainete merekeskkonda sattumise piiramine ja vältimine;
4. Mereline tegevus (laevaliikluse korralduse parandamine, merekeskkonnas juhtunud õnnetuste ohjeldamine, laevadelt pärineva reostuse piiramine ja vältimine).

Riigikogus 3. detsembril 2008. a vastu võetud seadusega ühineti laevade kahjuliku kattumise vastaste süsteemide kontrolli rahvusvahelise konventsiooniga. Konventsiooni eesmärk on kaitsta merekeskkonda ja inimese tervist laevade kahjuliku kattumise vastaste süsteemide (LKKV-süsteemid) kahjuliku mõju eest, keelates järk-järgult LKKV-süsteemides kahjulike

tinaorgaaniliste ühendite kasutamise biotsiididena ning kehtestades mehhanismi muude kahjulike ainete võimaliku kasutamise reguleerimiseks tulevikus.

KIKi nõukogu otsustas rahastada 2008. aastal veemajanduse programmist 157 projekti kokku 354,3 miljoni krooni ulatuses. Veekogude tervendamise alamprogrammi olulisemad tulemused olid veekogude (Kentsi, Lahmuse, Eistvere ja Kõsti paisjärve, Mõniste järve jt) tervendamine 146 ha ulatuses, kalda-alade puhastamine 35,6 ha ulatuses, sette eemaldamine 111 302 m³ mahus. Joogiveevarustuse alamprogrammi projektide raames rajati rohkem kui 3200 inimese jaoks 30 747 m joogiveetorustikku ja 51 puurkaevu nitraaditundlikule alale, ehitati (renoveeriti) 22 pumplat ja rajati 20 uut puhastusseadet. Reoveekäitluse alamprogrammi toel rajati (renoveeriti) 44 011 m reoveetorustikke, millega lahendati enam kui 1900 inimese reoveeprobleemid, ehitati (rekonstrueeriti) 17 reoveepuhastit ja 6 pumplat, rajati Saarde vallas ja Paldiski linnas reoveesette kompostimisväljak. Mittetehniliste tööde alamprogrammi projektide raames soetas EMHI 3 voolukiirusemõõtjat, Tõrva Linnavalitsus soetas veejõujaama, teostati heitvee ja suubla seiret 15 maakonnas jpm.

Euroopa Liidu toetuste najal tegeletakse intensiivselt joogi- ja reovee projektidega. Reoveekogumisaladel, mille reostuskoormus on üle 2000 inimekvivalendi, oli nõuetekohaselt töötavate reoveepuhastite osakaal 2007. a seisuga 67%. 2008. aastal jätkusid tööd reoveepuhastite rekonstrueerimisel. Ühisveevärgiga on 2008. a andmete järgi liitunud 84% elanikkonnast, ülejäänud osa saab vett individuaalsetest madalamatest puur- ja salvkaevudest. Neist 64% tarbib vett, mis on vastav kõikidele nõuetele. 99,9% ühisveevärgi joogivett kasutavast elanikkonnast tarbib vett, mis vastab nõuetele mikrobioloogiliste näitajate osas, 91,4% tarbib vett, mis vastab nõuetele keemiliste näitajate osas ja 78,4% tarbib vett, mis vastab nõuetele indikaatornäitajate osas.

2008. aastal tehti Ühtekuuluvusfondist perioodi 2004–2006 veemajanduse projektidele väljamakseid 911 miljoni krooni ulatuses. 2008. a lõpetati Narva vee- ja reoveevõrgustiku renoveerimistööd ja koostati lõpparuanne, lõpetati Paide–Pärnu veemajandusprojekti tööd Pärnus ja jätkati Paide alamprojekti ehitustöid, jätkati Kohtla-Järve reoveepuhasti renoveerimistöid, Haapsalu-Matsalu, Viimsi ja Emajõe-Võhandu veemajandusprojekti töid. ÜF tehnilise abi (TA) toel valmis 2008. aastal investeerimistoetuse taotlus Valga maakonna asulate veemajandusprojektidele. Jätkati ÜF investeringutaotluse ettevalmistamist Põltsamaa–Pedja piirkonna veemajanduse arendamiseks.

Perioodi 2007–2013 ÜF toetuste andmiseks ja kasutamiseks käivitati veemajanduse infrastruktuuri arendamismeede, mille raames korraldati üks avatud taotlusvoor. Asulareovee puhastamise direktiivi ja joogivee direktiivi nõuete ja kohustuste kohaselt seati esmaseks ülesandeks suunata EL abiraha eelkõige üle 2000 ie reostuskoormusega reoveekogumisalade ja enam kui 50 inimest teenindavate joogiveega varustamise süsteemide korrastamisele. Rahastamisotsuse saanud projektide kogumaksumus on 4,1 miljardit krooni, millest 2,4 miljardit kaetakse ÜFst ning 1,7 miljardit toetusesaajate omavahenditest.

Kokkuvõttes liiguti 2008. aastal veekaitse valdkonnas jõudsalt keskkonnastrateegia eesmärkide saavutamise poole. Tehti suuremahulisi investeringuid, mis parandas elanikkonna varustatust puhta veega ja kanalisatsiooniga ning vähendas saastekoormust.

Tegevussuund 1.3. Maavarad

Riigikogu kinnitas 21. oktoobril 2008 „Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2008–2015“. Arengukava on strateegiline lähtedokument põlevkivisektori arendamiseks järgmise kaheksa aasta kestel, milles sätestatakse valdkonna üksikküsimuste lahendamise suunad ja põhimõtted. Arengukava kohaselt kehtestatakse esialgseks põlevkivi kaevandamismahu piiriks kuni 20 mln tonni aastas. Kaugemaks eesmärgiks on seatud põlevkivi kaevandamise ülempiir 15 mln tonni aastas. Põlevkivi kaevandamise maht 2008. aastal oli 17,36 mln t, sh kaod 3,65 mln t. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleb teha olulisi muudatusi Eesti energiamajanduses, sh võtta kasutusele varasemast efektiivsemaid ja kahjulikku keskkonnamõju vähendavaid tänapäevaseid tehnoloogiad ning tarvitada enam taastuenergiaallikaid. See on kooskõlas ülesandega saavutada aastaks 2010 taastuvelektri osakaaluks 5,1% brutotarbimisest ning aastaks 2020 elektri- ja soojuse koostootmisjaamades toodetud elektri osakaaluks 20% brutotarbimisest.

2008. a juunis kiitis Vabariigi Valitsus heaks „Looduslike ehitusmaterjalide kasutamise riikliku arengukava 2010–2020“ koostamise ettepaneku. Arengukava koostamise vajaduse on tinginud eelkõige maavarade suurenenud tarbimine ja sellega kaasnevad probleemid, mille lahendamine vajab riiklikku regulatsiooni. Näiteks võib tuua tehnilise infrastruktuuri väljaehitamise varustamise vajaliku koguse ja vajaliku kvaliteediga täitematerjalidega majanduslikult otstarbeka veokauguse juures. Ehitustoorme puudujääk kasvab pidevalt, eriti teravalt annab tunda ehituskillustiku puudumine Tallinna ümbruses Harjumaal. Ehitusmaavarade arengukava käsitleb ehitusmaterjalide valdkonna eri aspekte ka seoses Euroopa Liidu liitumislepinguga ning teiste ELi õigusaktidega. Arengukava valmib 2009. a lõpuks.

Üldgeoloogiliste uurimistöödega on saadud olulist teavet maavarade leviku ja kasutamisevõimaluste kohta. 2008. a lõppes kolme Kagu-Eesti maakonna (Põlva-, Valga- ja Võrumaa) mahajäetud turbaalade revisjon. Sellega on lõppenud Eesti mahajäetud turbaalade revisjon kõigis 15 maakonnas. Koostati turbaalade kaitse ja säästliku kasutamise kontseptsioon. Täiendati keskkonnaregistri maardlate nimistut, sh lisati maapõuealast infot.

Kaevandusjäätmete direktiivi ülevõtmiseks töötati välja riigisiseste regulatsioonide muutmise eelnõud.

KIK-i maapõue alamprogrammi toel koostati nt Tamsalu paemurru renoveerimise ja eksponeerimise projekt, Pandivere paekaart ja analüüsi Põhja-Eesti klindi võimalusi UNESCO maailmapärandi geopargiks saamiseks. Maapõuealase informatsiooni uurimiseks täiendati Tallinna Tehnikaülikooli Geoloogia Instituudi keskkonnalabori varustust. Toimusid maavarateemalised õppepäevad, konverentsid, anti välja teemakohast kirjandust. 2008. a rahastati maapõue programmist projekte kokku 2,9 miljoni krooni ulatuses.

Hinnangu kohaselt liiguti „Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2008-2015“ kinnitamisega, „Looduslike ehitusmaterjalide kasutamise riikliku arengukava 2010–2020“ koostamise algatamisega ning oluliste uuringutega suurel määral KS 2030 eesmärkide elluviimise poole.

Tegevussuund 1.4. Mets

Mets katab üle poole Eesti maismaast (51,5%). Metsamaa pindala ulatub 2,3 miljoni hektarini. Metsa näol on tegu ühe suurima Eesti rikkusega nii looduse kui ka majanduse mõttes. Riigimetsamaad on 885 tuhat hektarit ning erametsa 925 tuhat hektarit, mis moodustab 41% kogu riigi metsade pindalast. Kolmandikul Eesti metsadest lasuvad mitmesugused kaitsepiirangud.

Valitsus kiitis 4. septembril 2008 heaks metsaseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise,

mille eesmärk oli muuta metsaseadus paremini toimivaks ning viia see kooskõlla tegelike oludega. Peamisteks märksõnadeks on liigse bürokraatia vähendamine ja erametsanduse tõhustamine. Vabariigi Valitsusele valmistati ette „Eesti metsanduse arengukava 2011–2020“ lähteülesanne. Koostatava arengukava peamisteks teemadeks on ressursikasutuse stabiliseerimine, metsanduse pikaajalise konkurentsivõime tagamine ning metsade kaitse tulemuslik korraldamine.

Viimastel aastatel on puiduettevõtete osakaal ja tööhõive metsandussektoris vähenenud. Metsamaterjali müüki mõjutasid 2008. a oluliselt keerulised ilmastikutingimused ja märgid jahenevast majandusest. Valitseb suundumus raiete tugeva vähenemise poole. 2008. a teise poolaasta alguses kahanes järsult paberipuidu ekspordinõudlus, kusjuures suurem osa paberipuidust tarnitakse just ekspordiks. Mõningast tuge pakkusid kaks ainsat kohalikku tselluloosi (paberimassi) tootjat Kehras ja Kundas.

Riigimetsas tehti 2008. a metsauuendustöid kokku 5025 hektaril, sellest metsaistutust 4109 ja külvi 776 hektaril. Valgustusraiet tehti 2008. a 14 013 hektaril, harvendusraiet 9308, sanitaarraiet 3461 ja valikraiet 9 hektaril. Harvendusraiate kavandatud maht täideti 93%, mis on hea tulemus, arvestades 2008. a valitsenud keerulisi ilmastikutingimusi. Innovaatiliste lahenduste kasutuselevõtuga on oluliselt paranenud metsavaru arvestus ning kasutamise planeerimine ja korraldamine.

Metsamajandamiskavasid kehtestati erametsas 8233, nendega haaratud kogupindala oli 105 400 ha. Võru ja Valga maakonnas valmisid metsa tulekaitse kaardid. Pidevalt täiendatakse riigi seemnereservi. Seemnevaru jääk oli aasta lõpuks 5768 kg, mis tagab Eesti metsanduse 4 aasta seemnevajaduse. Tagatud on kvaliteetse metsakultiveerimismaterjali tootmine. Uute metsaseemlate rajamiseks ja hooldamiseks kulutati 0,3 mln krooni ja vanade seemlate hooldamiseks 0,13 mln krooni. Metsapuude seemnekontrolliks võeti 186 kontrollproovi, tehti 558 seemneanalüüsi, mille tulemuste põhjal anti 145 seemnepartii põhitunnistust.

2008. a töötati välja SA Erametsakeskuse ja erametsanduse tugisüsteemide arengukava projekt. Arengukava eesmärk on kujundada SA Erametsakeskusest kompetentsikeskus, kes lisaks erametsaomanikele suunatud toetuste administreerimisele on ka erametsanduses mitmete arenguprotsesside käivitaja ja juhtija. Keskkonnaministeerium toetas 2008. aastal erametsandust ligi 40,8 mln krooniga (sh SA Erametsakeskuse tegevuskuludid 15,9 mln krooniga) ning korraldas mitmel teemal erametsaomanike, metsamajandamisetevõtete, metsakorraldajate jt koolitamist, et tagada metsaseaduse ja sellega seotud rakendusaktide parema täitmise.

KIKi nõukogu otsustas rahastada 2008. aastal metsanduse programmi 61 projekti kogusummas 77,3 miljonit krooni. Metsanduse programmi raames tehti 12 metsandusalast uuringut, inventeeriti 31 695 ha metsamaid, 10 422 ha kaitsealust metsa ja 56 pikaajalist metsanduse kaitseala, soetati kasvuhuone Arco Vara puukoolile ja toetati erametsaomanikke. Lisaks korraldati koolitust, osaleti messidel ja võistlustel, korraldati metsanädala üritusi ning anti välja metsandusalast kirjandust.

Tänu tõhusale järelevalvele ja ühiskonna üldisele arengule on ebaseaduslik raie viimastel aastatel oluliselt vähenenud ning moodustab kogu raiest stabiilselt vähem kui 1%. Kui 2007. a registreeris Keskkonnainspeksioon Eestis 311 metsaõigusnormide rikkumist, siis 2008. a registreeriti rikkumisi 275.

Kokkuvõttes võib öelda, et 2008. aastal oli tegevus metsanduse valdkonnas edukas ning KTK-s planeeritu on olulisel määral täidetud. Seoses metsanduse arengukava koostamisega vaadatakse üle ka KTK-s nimetatud metsanduse eesmärgid ja prioriteedid ning vajaduse korral viiakse sisse parandused.

Tegevussuund 1.5. Kalastik

Kalavarude hea seisundi saavutamiseks ja säästlikuks kasutamiseks on viimastel aastatel loodud head eeldused, alates kalavarude taastamise pikaajalisest kavandamisest ning kalavarude kasutamist reguleerivate õigusaktide korrastamisest kuni kalavarude ja nende elupaikade taastamise projektide algatamise ja rakendamiseni. 2008. a oli heas seisus 40% Eesti kaluritele majanduslikult oluliste kalaliikide varudest. Probleeme tekitab asjaolu, et on vähenenud kalade kudemiseks sobivate alade ja kalade elupaikade arv, nende alade seisukord on halvenenud või on tõkestatud kalade ligipääs elu- ja kudealadele. Veekogude ökoloogilise kvaliteedi parandamise projekti raames on asutud avama kalanduse seisukohalt olulistele jõgedele rajatud paisudel kalapääsusi kudealadele ja laiendama kalade elupaiku.

Optimaalsed kalapüügi võimalused ja kalapüügi piiramise meetmed (tuginedes teadlaste soovitudele ja kalavarude pikaajalistele majandamiskavadele ning rahvusvaheliste kalandusalaste läbirääkimiste tulemustele) on kehtestatud. 2008. aastal kehtestas keskkonnaminister määrustega kalade kudemisrahu tagamiseks täiendavaid meetmeid – 9 ajutist püügikitsendust – ning muudeti ka kalapüügieeskirja. 2008. a alguses keelustati Läänemeres täielikult triivvõrkude kasutamine. Alla 10-hektaristel väikejärvedel keelustati harrastuskalapüügil nakkevõrgu kasutamine.

Valmis Eestis toimunud harrastuskalapüügi ülevaade ning saadud lähtematerjale kasutati „Harrastuskalapüügi arengukava 2009–2013“ koostamisel. Rakendunud on mobiilimakse harrastuskalapüügiõiguse eest tasumisel. 2008. aastaks kavandatud uuringud kalade kudealade kaardistamiseks, mis on aluseks kudealade ning elupaikade taastamise programmi koostamisele, lükkusid edasi, kuna 2008 aastal takistas planeeritud töid liiga kõrge veetase. Kaardistati meriforelli 19 kudejõe koelmud ning iga uuritud jõe kohta koostati individuaalne meetmekava.

2008. aastal teostati järgmised kalavarude uuringud:

1. EL kalanduse andmekogumisprogrammi täitmine ja andmete analüüs, soovitude koostamine varude haldamiseks 2009. aastal;
2. kalade taastootmise uuringud;
3. kalavarude uuring ja haldamise soovitusel Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järve jaoks;
4. Võrtsjärve kalavarude seisund 2008. aastal ja prognoos järgmisteks aastateks;
5. jõevähi varude seisund ja prognoos järgmisteks aastateks;
6. Eesti väikejärvede kalastik ja paisude mõju uuring kalastikule.

Kalavarude hea seisundi taastamiseks ja säilitamiseks asustati veekogudesse 2008. a kokku 205 000 üheaastast ja 49 000 kaheaastast lõhet ning 11 000 kaheaastast meriforelli. Enamik jõgedest suudeti asustada vääriskalade kohaliku päritolu noorjarkudega. Neeva päritolu lõhe asustamine jätkub veel üksnes Narva ja Purtse jõel. Kalavarude taastootmise programmi raames asustati mitmesse Eesti veekogusse 194 540 kahesuvis Euroopa angerjat, 20 071 jõevähki, 27 000 haugi ja 10 000 haugimaimu, 3000 linaskit, 1500 koha ja 60 kg kahesuvisid karpkalu. Koostatud on Eesti vetes Euroopa angerja varude kasutamise pikaajaline majandamiskava.

17. juulil 2008. a kinnitas keskkonnaminister käskkirjaga „Kormoranide kaitse- ja ohjamiskava“ ja 10. septembril andis keskkonnaminister määruse „Looma tekitatud kahju hindamise meetodika, kahju hüvitamise täpsustatud ulatus ja hüvitamise kord ning kahjustuste vältimise abinõudele tehtud kulutuste hüvitamise täpsustatud ulatus ja kord“, mis on oluline

samm edasi konkurentliikide (sh hüljeste) tekitatud kahjude kompenseerimise meetodite väljatöötamisel ja rakendamisel.

Kalapüügieskirja rikkumisi tuleb ette üha vähem. Keskkonnainspeksioon registreeris 2008. a 1822 kalapüügiga seotud õigusrikkumist, mis on eelmise aastaga võrreldes 60 õigusrikkumist vähem. Järelevalve tõhustamiseks arendati koostööd Prokuratuuri, Maksu- ja Tolliameti, Politseiameti, Veterinaar- ja Toiduameti ning Põllumajandusministeeriumiga. Kasutusele on võetud püügiandmete ristkontrollimise rakendused. Soetati patrulllaev, millega on võimalik teha kontrollreide ka väljaspool Eesti veealasiid.

Analüüs näitas, et viimastel aastatel tekitatud eeldused kalavarude hea seisundi saavutamiseks ja säästlikuks kasutamiseks on oluline samm KS 2030 eesmärgi täitmise poole.

Tegevussuund 1.6. Ulukid

Keskkonnaminister kinnitas 23. septembri 2008. a käskkirjaga nr 1323 „Jahinduse arengukava aastateks 2008–2013“. Arengukava eesmärk on liikide poolest mitmekesise ja elujõulise ulukiasurkonna säilitamise ning optimaalse kasutamise, mis ühtlasi on ka KS 2030 loodusvarade säästliku kasutamise valdkonna üks eesmäärke. Arvestades Eesti jahinduses välja kujunenud traditsioone, on arengukava koostamisel lähtutud põhimõttest säilitada Eesti jahinduses väljakujunenud suured jahipiirkonnad.

Korraldatud on suurkiskjate ja sõraliste seire. Ulukite loenduse andmetel on Eestis 11 000 põtra, 2200 punahirve, 63 000 metskitse, 21 000 metssiga ja 19 400 kobrast. Jahimaade korralduskavade koostamine on toimunud plaanipäraselt. Inventeeritud on kokku 35 jahipiirkonda kogupindalaga 468 490 hektarit. Analüüsitud on jahilukite elupaigamahutavust ning selle hindamise kriteeriume.

Aastasse 2009 lükkus edasi rakendusuringute tegevuskava ja komplekse ulukiseireprogrammi koostamine, kuna viivitus on tekkinud seiremetoodika väljatöötamisel ja kinnitatud seiremeetodite kasutuselevõtul.

KIKi nõukogu otsustas 2008. a rahastada 21 jahinduse alamprogrammi projekti kogusummas 7,4 mln krooni. Tehti 17 uuringut – uuriti jahilindude arvukust ja taastootmist, jahilindude rändeid, kormorani levikut ja arvukust, tehti karu võrdlusloendus DNA meetodil, korraldati ilvese telemeetrilised uuringud jne. Lisaks soetati laskestimulaator, rajati Ida-Virumaa lasketiirus kaitsevallid. Jahinduse maine parandamiseks ja jahindusteadmiste arendamiseks korraldati mitmesuguseid koolitusi ja üritusi ning vändati õppefilm.

Kokkuvõttes on 2008. aastal KTK-s planeeritu suuresti ellu viidud ning liigutud edasi eesmärkide täitmise poole.

Tegevussuunad 1.7. Muld ja 1.8 Maakasutus

Mulla valdkonnas KTK-s planeeritu lükkus suures osas edasi, kuna selle täitmine sõltub EL mulladirektiivist, mida ei ole seniajani vastu võetud. Arutelud jätkuvad 2009. aastal. Pärast direktiivi vastuvõtmist on kavas kohe alustada Eesti mulda käsitlevate õigusaktide väljatöötamist. Mullaseire on sellest hoolimata jätkunud edukalt (selle üldmaksumus on olnud 242 000 krooni). Esmakordselt õnnestus seireaastal jälgida mullas toimuvaid muutusi pikemaajaliselt. Seiretulemustest lähtuvalt saab üldistada mõningaid selgeid tendentse. Muldade happesus on aastate lõikes olnud vähe muutuv näitaja. Tagamaks taimede kasvuks ja arenguks optimaalne pH, tuleb jätkata perioodiliselt happelise lähtekivimiga muldade

lupjamist. Väikeses koguses avastati ka erinevaid saasteaineid, kuid mullale üldiselt need ohti ei kujuta. Taimekaitsejääkide üldkogused jäid allapoole määramispiiri või selle lähedale.

Enamik maakasutusega seotud tegevust seoses sellega, et Eesti ei ole ratifitseerinud Euroopa maastike konventsiooni. Seetõttu ei ole alustatud ka kavandatud maastike kaitse ja korraldusega seotud tegevust ning soodustuste ja toetuste süsteemi väljatöötamist, mis tagaksid väärtuslike maastike kaitsmise ja hooldamise.

Valdkond 2. Maastike ja looduse mitmekesisuse säilitamine

Tegevussuund 2.1. Maastikud

Eestis on looduskaitse all 18% maismaast. Natura 2000 võrgustik Eestis koosneb 66 linnualast ja 531 loodusalast, mis võivad osaliselt või täielikult kattuda. 2008. a alguse seisuga on Eestis 129 looduskaitseala, 149 maastikukaitseala, 117 uuendamata eeskirjadega kaitseala, 343 hoiuala, 5 rahvusparki ja 548 kaitsealust parki või puistut. 2008. aastal ei kinnitatud ühtki uut kaitse-eeskirja, seetõttu ei ole kaitsealade arvus võrreldes 2007. aastaga muutusi toimunud. Kaitsealad hõlmavad 590 333 hektarit maismaad ja 92 253 hektarit veeala. Peale selle hõlmavad hoiualad 113 745 hektarit maismaad ja 633 905 hektarit veeala ning püsielupaigad vastavalt 74 707 hektarit maismaad ja 12 795 hektarit veeala.

Eesmärgiga säilitada maastike ja looduse mitmekesisus, jätkub Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (edaspidi *MAK*) raames poollooduslike koosluste hooldamise ja taastamise ning Natura 2000 põllumajandusmaade toetamine (Põllumajandusregistrite ja Informatsiooni Ameti *PRIA* ja Keskkonnaameti vahendusel). Natura 2000 põllumajandusmaa toetuse eesmärk on tagada Natura 2000 võrgustiku aladel looduskaitsealade täitmine, säilitada nendes piirkondades põllumajandustegevus, hüvitada EL direktiividest tulenevate looduskaitsealade täitmise tõttu saamata jäänud tulu ning alade hooldamisest tingitud lisakulud, et aidata kaasa Natura 2000 alade tõhusale majandamisele. Natura 2000 põllumajandusmaade toetuste järelevalvet teostati 628 alal 146 toetuse taotleja juures. Rikkumisi ei leitud. Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa toetusi maksti 2008. a kokku 10,4 mln krooni. 2008. aastal tehti inventuure Natura 2000 andmebaasi täiendamiseks.

Natura 2000 aladel asuvate poollooduslike koosluste e pärandkoosluste (puisniitude, puiskarjamaade, rannaniitude, lamminiitude, soostunud ja sooniitude, loopealsete, kadastike, nõmmede ja aruniitude) hooldamise toetuse eesmärk on tagada nende soodne seisund. Selliseid toetusi maksti 2008. a kokku 44,5 mln krooni ja keskkonnasõbraliku tootmise toetusi 308,9 mln krooni. Kokku hooldati ja taastati 2008. a poollooduslike kooslusi 25 000 ha. Poollooduslike koosluste hooldamistoetuste järelevalve käigus kontrolliti 72 taotlejat ja mõõdeti alasid 1396 ha ulatuses.

2008. a seireandmete põhjal võib ohustatud koosluste seisundit lugeda heaks. Seire toimus 13 kooslustüübis 110 seirealal. Kui mõningaid kooslusi on inimtegevus negatiivselt mõjutanud (nt kuivenduskraavid madalsoode või rabade ümbruses), siis poollooduslike koosluste probleemiks on liiga vähene inimtegevus (nt traditsioonilise majapidamise hääbumise tõttu on loopealsete seisund ja nende säilimise perspektiiv väga halb – nad kasvavad kinni).

KIKi nõukogu otsustas rahastada 2008. a looduskaitse programmist 215 projekti kogusummas 82,8 miljonit krooni. Liikide kaitse alamprogrammi toel nt taastati 40 ha ulatuses kaitsealuste liikide elupaiku, 21 harivesiliku koelmut, tõrjuti karuputke kolooniaid 886,5 ha ulatuses ja tehti mitmesuguseid uuringuid. Kaitsealuste liikide koosluste säilimise ja hooldamise tagamiseks osteti 103 veist ja 4 traktorit. Kaitsealade hooldamiseks soetati vajalikke vahendeid ja tehnikat, kaitsealadel hooldati ja rajati matkaradu, laagriplatse, laudteid, tarasid, pinke jpm.

2008. aastal korraldasid Keskkonnaamet ja RMK mitmesugustele sihtgruppidele loodushariduslikke üritusi (loenguid, koolitusi, õppepäevi, näitusi, seminare). Anti välja trükiseid, valmistati loodust tutvustavaid infotahvleid, kirjutati artikleid ning rakendati loodushariduse programme. 2008. a lõpuks oli üle 70% kaitsealuseid objekte tähistatud. Mitmesuguseid RMK pakutavaid metsapuhkuse ja looduses liikumise võimalusi kasutati aasta jooksul kokku 790 000 korral. 14-s maakonna looduskaitsekeskuses küündis külastajate arv

100 000ni.

Loodushariduse tugikeskuste koostöövõrgustiku tõhustamiseks loodi keskkonnahariduse õpivara üleriigiline andmebaas www.keskkonnaharidus.ee. 2008. a jõustus „Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava“, milles läbiv teema on „Keskkond ja mina“. Tehti ettevalmistusi keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamise meetmemääruse koostamiseks. 2008. a rahastas KIK 501 keskkonnateadlikkuse projekti kogusummas 55,8 miljonit krooni. Projektid olid suunatud avalikkuse keskkonnateadlikkuse tõstmisele mitut liiki tegevuse abil, nagu seda oli õppeprogrammide koostamine ja teostamine, lastelaagrite ja õpilaste õues-õppe korraldamine, trükiste koostamine ja jaotamine, keskkonnateemalised üritused, koolituskursuste, kampaaniate ja muu teavitustöö korraldamine, keskkonnaalased uurimustööd eri vanuses noorte jaoks, riikidevahelistes õpilaste keskkonnaprogrammides osalemine. Jätkati pika traditsiooniga loodusajakirjade väljaandmist ning jaotamist, keskkonnateemaliste harivate saadete tootmist jms.

Analüüs näitas, et maastike säilitamiseks vajalikud toetussüsteemid toimivad, külastusobjektid on hooldatud, kaitsealuseid objekte käsitletava info kättesaadavus ning inimeste teadlikkus looduskeskkonnast on paranenud.

Tegevussuund 2.2. Elustiku mitmekesisus

2008. a detsembris kiitis Vabariigi Valitsus heaks ettepaneku koostada looduskaitse strateegiadokument – Looduskaitse arengukava aastani 2020 (edaspidi *LAK*). *LAK*'i eesmärk on tagada looduskaitsealase tegevuse vajaliku detailsusega ning süstemaatiline planeerimine ja ressursside kasutamine, vältides seejuures liikide või elupaikade kadu ja elukeskkonna halvenemist ning tagades looduskaitse efektiivsuse. *LAK* valmib 2009. a lõpuks. *LAK*i rakendusplaani alusel täiendatakse KTK 2007–2013 maastike ja elustiku mitmekesisuse osa.

Jätkati ohustatud liikide ja ohjamist vajavate liikide kaitse- või ohjamismeetmete koostamist. Kinnitati kormorani kaitse- ja ohjamiskava. Niidurüdi, tutka ja rohunepi ning hariliku kobarpea ja pehme koeratubaka tegevuskavad on saanud kaitsekorralduskomisjoni liigikaitse tööruhma heakskiidu ja on esitatud kinnitamiseks. Koostati väike-laukhane, must-toonekure, väike-konnakotka, hallhülge, kõre, sookure, rohunepi, arukäpa, tõmmukäpa, jugapuu, harulise võtmeheina, virgiinia võtmeheina, kummeli võtmeheina ja mesimuraka tegevuskavad. Lisaks valmis kähriku ohjamiskava I osa. 2008. a kinnitas keskkonnaminister 171 hoiuala poolloodusliku kooslusega ala, 4 kaitseala ja 4 hoiuala kaitsekorralduskavad. Anti välja maismaa võõrliikide käsiraamat.

Liikide seiretulemused (kokku täideti 30 liigiseire alaprogrammi) viitavad liikide üldiselt stabiilsele seisundile, kuid mõne ohustatud või kaitsealuse taimeliigi seisund on halvenenud. Ohustatud liikidest on endiselt halvas seisundis ebapärlikarp, taimedest mägi-kadakkaer ja lõhnav käoraamat. Halvenes ka lendorava, maismaalimuste ning taimedest harulise võtmeheina ja roheka õöskeele olukord. Kadumisohus on alssosi.

Rahvusvaheline koostöö oli 2008. a edukas. Konventsioonidest tulenevad kohustused on täidetud õigeaegselt – nt Euroopa Komisjonile esitati bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni täitmise riiklik aruanne ja loodusdirektiivi aruanne. Alates 2008. a novembrist on Eesti Aafrika-Euraasia rändveelindude kaitse rahvusvahelise kokkuleppe (*AEWA – African-Eurasian Waterbird Agreement*) täieõiguslik liige. Leppega kaitstakse 235 linnuliiki (need on kaurid, pütid, pelikanid, haigrud, flamingod, iibised, pardid, haned, luiged, tildrid, rüdid, kajakad ja tiirud). 16. juunil 1995. a Haagis allkirjastasid *AEWA* leppe kuus Euroopa ning kuus Aafrika riiki. Praegu on *AEWA* leppega liitunud 61 riiki. Eesti on alates 1 oktoobrist 2008 Metsloomade rändliikide kaitse Bonni konventsiooni (*CMS*) osaline.

Määrati Eesti prioriteetsed tegevusliigid, mida rahastatakse EL liikmesriikide keskkonnaprojektide kaasrahastamise programmist LIFE+. 2008. a. Euroopa Regionaalarengu Fondi toetuste abil rahastati elustiku ja maastike mitmekesisuse kaitse projekte kogusummas 6,8 miljonit krooni.

Olgugi, et looduskaitse arengukava valmimiseni läheb veel aega, on elustiku mitmekesisuse alane tegevus toimunud planeeritult.

Valdkond 3. Kliimamuutuste leevendamine ja õhu kvaliteet

Tegevussuund 3.1. Energia tootmine

Energeetikasektorile avaldab suurt mõju kliima- ja CO₂-poliitika ning 2008. a alguses avaldatud EL-i uus enegriapakett. Vastavalt Kyoto protokollile on Euroopa Komisjon kinnitanud riiklike jaotuskavade raames kasvuhoonegaase õhku paiskavatele ettevõtetele CO₂ heitmekvoodid – üks kvoot annab selle omanikule õiguse emiteerida ühe tonni CO₂-te. Energeetikasektorile on pikaajaliste (eelkõige CO₂ mahukatesse tootmisvõimsustesse) investeerimisotsuste seisukohalt oluline, milliseks kujuneb heitmekvooditurgr pärast teise jaotuskava (2008-2012) lõppu. Euroopa Komisjoni poolt 2008. a alguses avaldatud ettepanekute kohaselt kavatakse alates 2013. aastast riiklikest jaotuskavadest loobuda ning kinnitada ainult üks, üle-euroopaline heitmekvoot, mis jagatakse liikmesriikide ettevõtete vahel. Oluliseks muudatuseks on ka tasuta jaotatavate kvootide mahu järkjärguline vähendamine ning oksjonil müüdavate kvootide koguse suurendamine. 2013. aastal plaanitakse müüa oksjonitel hinnanguliselt 60% kvootidest, kuid edaspidi peaks see osakaal kasvama. EL energiapoliitikast tulenevalt pingutavad ka Eesti ettevõtted efektiivsemaks ja keskkonnasõbralikumaks muutumise nimel.

2008. a koostati Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018, mille peamine eesmärk on põhjendatud hinnaga elektrienergia tagamine ning elektrivarustuse ja tarbimise säästlikumaks muutmine.

Elektrienergia toodang põhineb Eestis suures osas põlevkivil, mille hind ei sõltu otseselt nafta ja teiste energiaallikate maailmaturu hindade muutustest ning võimaldab hoida elektrienergia hinna suhteliselt stabiilsena. Kodutarbijale oli Eestist madalam elektrihind koos maksudega 2007. a lõpu seisuga EL liikmesriikide hulgas ainult Bulgaarias ja Lätis. Arvestades keskkonnanõuete karmistumist lähiaastatel, on oodata ka Eestis elektrienergia hinnatõusu.

2008. a kinnitatud põlevkivi arengukava fikseerib põlevkivi kaevandamismahud. Sellest tulenevalt muutub üha olulisemaks kaevandatava ning tarbijani (elektri, vedelkütuste, tsemendi vms tootjani) jõudva põlevkivi kvaliteet. Põlevkivi efektiivsem ja jäätmevabam kasutamine vähendab koormust keskkonnale, andes samal ajal ka majanduslikku kasu. Pingutusi tehakse põlevkivitootmise keskkonnasõbralikumaks muutmisel – põlevkivi rikastamisjääkide senistest paremaks kasutamiseks suunatakse need ehitusmaterjalide tootmisse ja killustikuna teedehitusse. Põlevkivi aheraine ja muu kaevisse taaskasutamine võimaldab jätta avamata mitmeid karjääre, mis samuti säästab loodust. Eesti Põlevkivi, Narva Elektriijaamade ja Tallinna Tehnikaülikooli koostöös on valmimas uuring, mis käsitleb kõrgema kütteväärtusega põlevkivi saamiseks vajaliku rikastusprotsessi täiustamise võimalusi ja kasutamist, mis peaks vähendama põlevkivi põletamisel tekkivate heitgaaside ja ladustatava tuha kogust.

Kogu Eestis toodetav taastuvenergia moodustas 2008.a. ligi 2% kogu Eesti elektritarbimisest. AS Eesti Energia üheks olulisemaks investeeringuks oli Aulepa tuulepark, kuhu tehti investeeringuid umbes 182 mln krooni ulatuses. Järgmine suurem projekt on Balti Elektriijaama suletud tuhaväljale rajatav tuulepark, mille planeerimisega on algust tehtud. Pideva

investeeringu tulemusena on vähenenud võrgukaod jaotusvõrgus – kui 2002/03. majandusaastal olid võrgukaod 11,9%, siis 2007/08 olid need langenud 7,8%-ni. Iru Elektriijaamas vahetati välja gaasipõletid senisest keskkonnasõbralikema vastu. Jätkuvad ettevalmistustööd Iru Elektriijaama uue, sorteerimata tava- ja segaolmejäätmeid kütusena kasutava soojus- ja elektrienergia tõhusa koostootmiseseadme rajamiseks.

Suurte põletusseadmete vastavusse viimiseks EL nõuetega tehti suuremahuline investeering ASis Viru Keemia Grupp – 2008. a mais lõpetati väävlipuudmiseseadme ehitustööd. Projekti kogumaksumuseks kujunes 140 mln kr. Väävlipuudmiseseade võimaldab siduda Põhja Soojuselektriijaamas põletatavates kütustes sisalduvast väävlist enam kui 65%, mis oluliselt vähendab ümbritsevasse keskkonda paisatavaid saasteainete koguseid. Valmis põlevkiviõlilide filtreerimise seade. Protsessi juurutamine võimaldab likvideerida mitmed õhuheitmete allikad.

Arendamisel on mitu biogaasist elektri tootmise projekti – nt et kasutada ära prügilas tekkiv prügilagaas või seafarmis tekkivad jäätmed. Lisaks jätkub projekt biokütuse kasutamiseks Balti Elektriijaama 11. ploki keevkihtkateldes. Selle tulemusena saab alates 2010. a Balti Elektriijaama 11. plokis 10% ulatuses kasutada biokütuseid ning taastuvenergia osakaal elektritarbimises suureneb ligi 2% võrra.

KIKi nõukogu otsustas rahastada 2008. a välisõhukaitse ja energeetika negatiivse mõju vähendamise alamprogrammist 54 projekti kogusummas 90,8 miljonit krooni. 2008. a teostati 7 uuringut, sh õhusaasteuuring Rakvere linnas ja Eestis müüdavate vedelkütuste kvaliteedi ja koguste uuring. Soetati laboriseadmeid OÜ-le Eesti Keskkonnauuringute Keskus ja EMHI-le, renoveeriti küttesüsteeme ning välisõhu kvaliteedi parandamiseks rajati AS Sangla Turvas tootmishoone filtersüsteem, soetati AS Estiko-Plastar tootmisgaaside järelepõleti. Programmi suurima investeeringuna rahastati Tallinna Suur-Sõjamäel riikliku kütusesekre labori laiendamist.

Kliima- ja CO₂-poliitikal on suur mõju energiaspektori edasistele arengusuundadele ja investeeringutele. Järjest enam pannakse rõhku süsinikdioksiidivaba või ainult vähesel määral CO₂ sisaldava tootmise arendamisele ning uuritakse võimalusi CO₂ püüdmiseks ja ladustamiseks, et vähendada oluliselt energiatootmise keskkonnamõju.

Tegevussuund 3.2. Energiatarbimine

Eestis tegeletakse jätkuvalt aktiivselt energia ja kütuse säästliku kasutamise edendamisega. 2007. aasta lõpus kiitis Vabariigi Valitsus heaks Energiasäästu sihtprogrammi aastateks 2007–2013, mille eesmärk on muuta energiatarbimine ratsionaalsemaks, suurendada energia tootmise ja jaotamise efektiivsust ning vähendada nende keskkonnamõju. Programmi 2008. a elluviimise aruande kohaselt primaarenergiaga varustatus 2008. aastal kahanes mõne võrra, jäädes siiski võrreldes 2006. aastaga oluliselt kõrgemale tasemele. Üldise majanduskeskkonna areng peegeldub ka energia tarbimises. Kahanemine oli tingitud elektrienergia ekspordi (17%) ja energia lõpptarbimise vähenemisest. Energia lõpptarbimine kahanes võrreldes 2007. aastaga ca 6%, sh põllumajandussektoris (-3%) ja ehitussektoris (-4%). Energiatarbimine tõusis mõnevõrra tööstussektoris (3%), kodumajapidamises (4%) ja transpordis (4%).

Töötati välja kolm energiasäästu õiguslikku regulatsiooni: Vabariigi Valitsuse 30. detsembri 2008. a määrus „Loetelu suurte rahvahulkade kogunemisega seotud üle 1000-ruutmeetrisel kasuliku pinnaga sisekliima tagamisega hoonete liikidest, mille puhul on nõutav energiamärgise olemasolu“, majandus- ja kommunikatsiooniministri 17. detsembri 2008. a määrus „Energiamärgise vorm ja väljastamise kord“ ja ehitusseaduse muutmise seaduse eelnõu,

mis muuhulgas täpsustab hoonete energiamärgisega seotud punkte. Lisaks viidi lõpule seadmete energiatõhususe seaduse muutmise menetlus, millega võeti üle toodete ökodisaini direktiivi 2005/32/EÜ nõuded.

Valmistati ette ja kooskõlastati Euroopa Komisjoniga EL tõukefondidest rahastatav programm „Korterelamute renoveerimislaen“, mille kogumahuks on 767 mln kr. Programmi alusel annavad Eesti pangad sooduslaene korterelamute rekonstrueerimiseks, mille tulemusena elamutes saavutatakse vähemalt 20%-line energiasääst. Lisaks käivitati programmid „Elanike teavitamine elamute energiasäästlikkusest“ ja „Energiaaudit ja ehitise ekspertiis ning ehitusprojekti koostamise toetamine“. Mõlemad programmid on hästi rakendunud. Elanike teavitamise programmiga suunati tõukefondide vahendid KredExi juures tegutseva Energiasäästu Kompetentsikeskuse töö korraldamiseks – seminaride, meediakampaaniate korraldamiseks, ühiskondliku arvamuse kujundamiseks ning elanike teadlikkuse tõstmiseks. Energiaauditi programmist rahuldati 314 taotlust summas 1,8 miljonit krooni. Järgmistel aastatel on oodata energiaauditi programmi toetustaotluste kasvu, tingituna eelkõige energiamärgise süsteemi rakendumisest ning samuti korterelamute renoveerimislaenu programmi käivitumisest.

Energiakasutuse tõhusamaks muutmiseks tööstuses tehti uuring „Eesti tööstusettevõtete energiasäästu olukord“. Koostöös Tallinna Tehnikaülikooli ja Eesti Kütte- ja Ventilatsiooninseneride Ühendusega arendati välja energiaaudiitorite ja energiamärgise andjate koolitamise ja kutseomistamise süsteem. Arendustööde käigus koostati koolitusmaterjale, analüüsiti energiaauditi tulemusi ning arendati välja uus energiaauditi meetodika.

Jätkuvalt tegeleti elanike teavitamisega – korraldati mitmeid energiasäästu propageerivaid üritusi. Energiasäästualast teavet jagab ASi Eesti Energia ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi koostöös valminud Energiasäästu portaal <http://kokkuhoid.energia.ee/>.

Kokkuvõtvalt oli 2008. aasta energiasäästualase tegevuse vallas edukas – viidi ellu energiasäästu sihtprogrammis kavandatu, valmistati ette programmid EL tõukefondide toetuste kasutamiseks.

Tegevussuund 3.3. Osoonikihi kaitse

Osoonikihi kaitseks on 2008. a valmistatud ette õigusaktide muutmise ettepanekud EL nõuete sisseviimiseks, sh valmistati ette kaks osoonikihti kahandavate ainete määrust, et viia Eesti õigusesse sisse EL nõuded F-gaaside kasutamise kohta. Hulgaliselt on kokku kogutud osoonikihti kahandavaid aineid. Viimastel aastatel on tähelepanu all olnud haloone sisaldavate tulekustutussüsteemide kasutusest kõrvaldamine.

Osoonikihti kahandavatest ainetest koguti 2008. a keskkonnaohutult kokku 142 kg halooni 2402, 627 kg halooni 1301, 1109 kg tulekustutussegu (73% halooni 2001 ja 27% halooni 2402). Peamiselt on halooni kasutamisest loobunud Eesti lipu all sõitvad laevad. Mais 2009 võeti maha viimane Eesti lipu all sõitval laeval olnud nõuetele mittevastav tulekustutussüsteem. Lisaks on haloonipanka üle antud 1560 kg tulekustutussegu Lätist.

Tegevussuund 3.4. Transport

Transpordi arengukava aastateks 2006–2013 eesmärkide elluviimiseks on 2008. a Eesti Riikliku Autoregistrikeskuse juures asutatud ühistranspordi juhtimise üksus. Loodi ühistranspordi infosüsteem (ÜTRIS), mille eesmärk on kvaliteetse info koondamine ühistranspordi teenuse planeerimiseks, korraldamiseks, järelevalveks ja kasutamiseks.

Infosüsteem koondab endasse toimivate ühistranspordiliinide sõiduplaanid, teabe sõitjatevedu korraldavate vedajate kohta ja vedajatele antud ühistranspordilubade, rahvusvahelise sõitjateveo õiguse kannete, sõidukikaartide, liinilubade ning sõlmitud avaliku teenindamise lepingute, sõiduplaanide ja ühissõidukipeatuste kohta ning võimaldab pidada nende arvestust. ÜTRIS on üheks aluseks ühistranspordi kvaliteedi ja teenindustaseme tõstmisel, mis aitab olulisel määral kaasa üldeesmärgi saavutamisele – saada inimesed autodest tagasi ühistranspordi kasutajateks. 2008. a lõpuks hinnati Eestis ühistranspordi kasutajate osakaaluks tööl käimisel 26,3%.

Ühistranspordi arengu toetamiseks töötati välja ühistranspordi aruandluse ühtsed põhimõtted ning avaliku pakkumise kutse dokumentide ja teenindamise lepingute soovituslikud näidismvormid. Alustatud on reisirongide veeremipargi väljavahetamist ja raudtee infrastruktuuri (raudtee, reisiplatvormide, kontaktdõrgu) rekonstrueerimist. Lisaks töötati välja maanteede ääres olevate kergliiklusteede arendamise põhimõtted ja alustati transpordi väliskulude uuringu ettevalmistamist.

Tallinnas korraldati ühistransporti propageeriv kampaania projekti CIVITAS SMILE osana. SMILE on EL 6. raamprojekti CIVITAS II initsiatiivi raames teostatav projekt. CIVITAS (City-VITALity-Sustainability e Linn-Elujõulisus-Jätkusuutlikkus) tegeleb puhtama ja ökonoomsema linnatranspordi rakendamisega EL linnades. CIVITAS II-s osaleb 17 Euroopa linna. Tallinna kesklinna liiklus- ja parkimiskoormuse vähendamiseks alustati 2007. a „Pargi ja reisi“ (P&R) süsteemi rakendamist Tallinnas Pirita suunal. Kuna liiklejad suhtusid algatusse hästi, rakendati teise etapina seda ka Pärnu mnt, Väike-Õismäe ja Peterburi tee suunal. Lisaks käivitati 2008. a Paldiski mnt ühistranspordi prioriteedi süsteem, mis soosib P&R süsteemi kasutamist Õismäe suunal. Linn jätkab võimaluste otsimist P&R süsteemi atraktiivsemaks muutmiseks ning selle käivitamist ka teistel suundadel.

Vabariigi Valitsuse 6. märtsi 2008. a korraldusega võeti vastu Transpordi investeeringute kava 2007–2013. Kava kohaselt on toetuste põhinimekirjas 22 projekti ning lisanimekirjas 2 projekti.

Valdkond 4. Keskkond, inimese tervis ja elu kvaliteet

Keskkonnatervise all mõistame keskkonna seisundit, mis mõjutab inimese tervist, ja keskkonna muutmist inimeste tervisele soodsamaks. Inimese tervist mõjutavad mitmesugused keskkonnategurid, eelkõige füüsilised (ioniseeriv ja mitteioniseeriv kiirgus, müra, vibratsioon), keemilised ja bioloogilised, mis võivad mõjuda ebasoodsalt oma otsese toimega või elukeskkonna (joogivee, toidu, sise- ja välisõhu, pinnase jms) halvenemise kaudu.

Vabariigi Valitsus kiitis 17. juulil 2008. a heaks "Rahvastiku tervise arengukava 2008–2020", mis koondab endas meetmeid inimese tervise hoidmiseks ja jätkuvaks parandamiseks.

Keskkonnainfo kogumine, analüüs ja levitamine on teadmispõhise vastutustundliku keskkonnapoliitika rakendamise peamiseks eelduseks. Kõikide olulisemate keskkonnavaldkondade (õhu, vee, jäätmete, eluslooduse jne) kohta on tagatud seireinfo olemasolu. Keskkonnaandmeid kogutakse, korrastatakse ja avalikustatakse pidevalt. Suurenenud on andmete operatiivne kättesaadavus, uusi infotehnoloogiavahendeid

rakendatakse nii andmete kogumisel kui andmevahetuses. Keskkonnaseireinfo kättesaadavuse parandamiseks on asutatud Seireveeb⁴, mida arendatakse pidevalt.

Seire tulemused näitavad, et välisõhu kvaliteet on mõnevõrra halvenenud. Tallinnas, Kohtla-Järvel, Narvas, Tartus asuva 7 õhuseirejaama andmete põhjal on Kohtla-Järve õhus on kasvanud fenooli ja H₂S sisaldus, suurtööstuste mõjul on seal muude Eesti linnadega võrreldes kõrgem ka SO₂ sisaldus. Probleemiks on peentolmu kõrge sisaldus linnaõhus – nt Tallinna kesklinna seirejaamas ületas see piirväärtust 63 korral aastas. Seega on piirväärtuse ületamist 1,8 korda rohkem, kui lubab välisõhu kaitse direktiiv (põhjuseks kütmine, transport). Jätkuvalt esineb kõrge saasteainete sisaldust Kirde-Eesti sademetes, kuigi saastetase on piirkonnas aastate jooksul tugevasti vähenenud. Vähenenud on seal ka sademete pH, mis viitab aluseliste õhuheitmete mõju vähenemisele (rakendatud keskkonnakaitsemeetmed – nt filtrid – on mõjunud positiivselt).

Valmis Tallinna keskkonnamüra vähendamise tegevuskava, mille koostamise aluseks on Tallinna linna strateegiline mürakaart. Tegevuskavas on märgitud erineva müratasemega aladel elavate inimeste hinnanguline arv, kirjeldatakse meetmeid, mida on kavas rakendada mürataseme vähendamiseks, esitatakse järgneva viieks aastaks kavandatud abinõude loetelu ja nende maksumus.

Vabariigi Valitsus kiitis 17. aprilli 2008. a korraldusega nr 182 heaks Kiirgusohutuse riikliku arengukava aastateks 2008–2017 koos selle rakendusplaaniga (edaspidi *KORAK*). EL kohustustest tulenevalt valmistati 2008. a ette kiirgusseaduse muutmise seadus, millega reguleeriti kasutatud tuumkütuse ohutu veo korraldust. Keskkonnaministeerium alustas koostöös Kiirguskeskuse ja AS-i A.L.A.R.A. ekspertidega radioaktiivsete jäätmete tegevuskava koostamist. Kiirgushädaolukorrale reageerimiseks valmisoleku tagamiseks alustati hädaolukordade riskianalüüsi ning riigisisese kiirgushädaolukorra ja piiriülese tuumaõnnetuse riskianalüüsi koostamist. Kui varasemalt tegeleti riskianalüüsiga asutuste põhiselt, siis nüüd tehakse mitme asutuse koostöös ühtne riskianalüüs. Inimeste paremaks teavitamiseks võimalikest ohtudest alustati kiirgushädaolukorras tegutsemise ja hädaolukordade lahendamise kavade koostamist.

Uuriti joogivee radionukliidide sisaldust ning hoonete siseõhu radoonisisaldust, mille alusel täiendati oluliselt Eesti radoonikaarti. Geoloogiakeskus asus koostama Harjumaa radooniriski kaarti ning Keskkonnaministeeriumi eestvedamisel alustati „Radooniohutu hoone projekteerimise“ standardi täiendamist. Koostamisel on ülevaade radionukliidide kõrgendatud sisaldusega joogivett tootvatest ühisveevärkidest, alustati asutustevahelist koostööd, et paremini reguleerida veerikasutuslubade andmist seoses vee radioaktiivsusega.

Patsiendidooside hindamiseks vajaliku süsteemi rakendamiseks alustati koostööd haiglatega. Patsiendidooside hindamise hõlbustamiseks koostati tabel, kuid edaspidiseks on vaja selleks hankida arvutieriprogramm. Meditsiinis kasutatavate seadmete parameetrite kvaliteetsemaks hindamiseks soetati uus mõtteseade „Piranha“. Seade annab suuremad võimalused meditsiiniikiirituse hindamiseks ning on patsiendidooside hindamise kontrollimise vajalik osa.

Elanikkonna varustamine hea kvaliteediga joogiveega oli 2008. a järgmine: 53st üle 2000 tarbijaga veevärgist vastas nõuetele 41 veevärki, ehk 77%. Alla 2000 tarbijaga veevärkidest, mida oli kokku 1154, vastas 2008. a lõpuks nõuetele 613 veevärki, ehk 53%. 2008. a ei olnud ühtegi üle 2000 tarbijaga veevärki, kus mikrobioloogilised näitajad pidevalt ei vastanud nõuetele kuid probleeme oli teisel poolaastal Kohtla-Järve linna Järve linnaosa veevarustusega. Mikrobioloogiliste näitajate mittevastavuste põhjuseks olid puudused ühe puurkaevu ja

⁴ Seireveeb: <http://eelis.ic.envir.ee:88/seireveeb/>

veemahuti tehnilises seisundis, vee kvaliteedi stabiliseerumiseks rakendati kloreerimist. EL direktiivide nõuete täitmiseks tegeletakse jätkuvalt joogi- ja reovee projektidega. 2008. a jätkus töö Matsalu, Läänesaarte, Emajõe-Võhandu, Pärnu-Paide veemajandusprojektide kallal. Kloogal ja Viinistul rekonstrueeriti suurkaev-pumpla, veevarustust renoveeriti Vahenurmel ja Toilas. Valmis uuring „Joogivee liigest fluoriidisisaldusest tulenev hambafluuroosi risk Eesti elanikel ja soovitused riski vähendamiseks“. KIKi joogiveevarustuse alamprogrammi projektide raames rajati rohkem kui 3200 inimese jaoks 30 747 m joogiveetorustikku ja 51 suurkaevu nitraaditundlikule alale, ehitati (renoveeriti) 22 pumplat ja rajati 20 uut puhastusseadet.

Vabariigi Valitsuse 3. aprilli 2008. a määrusega nr 74 kinnitati „Nõuded suplusvee ja supelranna kohta“. Euroopa Komisjonile esitati 2008. a 56 supluskoha andmed. Nõuetele vastavad kõik supluskohad. Eestis on 33 väga hea ja 23 hea vee kvaliteediga supluskoha.

Ette on valmistatud jääkreostuse likvideerimise kavad. EL tõukefondide toetuse abil sai valmis projekt, mille alusel 2007.–2013. aastal jagatakse toetusi jääkreostuse likvideerimiseks endistel sõjaväe- ja militaaraladel. Avalik teave 74 kõige olulisema jääkreostusobjekti kohta on keskkonnaregistris. Esitatud on jääkreostusobjektide asukoht kaardil ning kirjeldatud ala ohtlikkust keskkonnale ja inimesele. Jääkreostusobjektide likvideerimist toetatakse ka keskkonnaprogrammi vahenditest. KIKi nõukogu otsustas rahastada 2008. a 11 jääkreostuse alamprogrammi projekti kogusummas 16,4 mln krooni. Jääkreostuse alamprogrammi toel korrastati 15 jääkreostusobjekti, likvideeriti 3708 t ohtlikke jäätmeid, 4969 t reostunud pinnast, 2508 t muid jäätmeid ning korrastati 22 586 m² ulatuses territooriumi.

Hädaolukorraks valmisoleku seaduse alusel peavad ministriumid koostama kriisireguleerimisplaani ning tagama selle rakendamise hädaolukorras. Kriisireguleerimisplaan sisaldab ministriumide valitsemisalas hädaolukordade lahendamise kavasid. Kavade koostamise lihtsustamiseks kiitis Vabariigi Valitsuse kriisikomisjon 24. septembri 2008. a otsusega heaks „Hädaolukorra lahendamise kava koostamise meetoodika“ ja „Hädaolukorra riskide analüüsi meetoodika“. Koostati päästet abistava vabatahtliku tegevuse arendamise kontseptsioon, mille kohaselt kaardistatakse praegune olukord ning kujundatakse vabatahtlike tegevuse arendamise kava.

Keskkonna hädaolukordadeks valmisolekuks korraldati Eesti-Saksa mestimisprojekti raames kemikaalireostuse õppus. Reostusõppuse sarjast „Puhas meri“ toimus merereostustõrje alane staabiõppus, mis oli mõeldud Vabariigi Valitsusele ja Vabariigi Valitsuse kriisikomisjonile. Valitsuse õppuse peamine eesmärk oli testida kriisikomisjoni ja valitsuse liikmete teavitamist hädaolukorrast ning erakorralise istungi toimumisest. Sarjas „Puhas meri“ toimus reostustõrje alane staabiõppus Mereakadeemias. Sellest võtsid osa mitme asutuse reostustõrje eksperdid. Korraldati ka reostustõrje väliõppus Paldiski lähel, kus osalesid ka Soome alused. 2008. a uuriti, kuidas tõhustada kriisiolukorras kommunikatsiooni elanikkonnaga ja elanikkonna operatiivset teavitamist ning tagada päästeteenistuse ja elanikkonna koostöö. Tagatud on osalemine EL, NATO, ÜRO ning muus riikidevahelises kriisireguleerimise ja elanikkonna kaitse tegevuses

Valmis rahvastiku tervise arengukava, tagatud on keskkonnainfo kogumine ja avalikustamine, kiirgusohutuse arengukavas planeeritud on ellu viidud, paranenud on joogivee ja suplusvee kvaliteet, likvideeritud jääkreostuskoldeid ning tõstetud hädaolukordadeks valmisoleku taset.

Valdkond 5. Keskkonnakorraldus

Keskkonnajuhtimissüsteemide (edaspidi *KJS*) edendamise strateegia aastateks 2007–2013 koostamisest loobuti ning selle asemel otsustati välja töötada programm „Keskkonnajuhtimise põhimõtete parem rakendamine avalikus sektoris“, mis katab muuhulgas kogu keskkonnajuhtimissüsteemide edendamise strateegiasse kavandatud tegevuse. 2008. aastal kasvas ISO 14001 sertifikaati omava *KJS*ga organisatsioonide arv 208-lt 250-le. EMASi sertifikaate 2008. aastal ei omistatud ning aasta lõpuks oli Eesti EMASi registris 2 ettevõtet. Ettevõtetele on nüüd tagatud EÜ ökomärgise taotlemine Eestis. Eestis registreeriti esimene EÜ ökomärgist kasutav toode (AS Eskaro).

On uuritud ökomärgisega toodete müüjaid ja müügikorraldust. Uuringu käigus küsitleti rohkem kui 350 ettevõtet – nende seas ettevõtteid, kes juba on rakendanud ISO 14001 või EMASi, on nende rakendamist alustanud või kavatsevad seda teha. Selgus, et keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamise kõige olulisem põhjus on õigusaktide nõuetele vastavuse tagamise kohustus, maine tõstmise vajadus ning keskkonnavastutuse tunnetamine. Tõuke keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamiseks annab ka juhtkonna või ematettevõtte poliitikast tulenev soov saavutada võimalike keskkonnakulutuste kokkuhoidu. Vähemtähtsal kohal ei ole ka klientide ja äripartnerite otsesed nõuded. Viimati mainitu ongi oluline just alltöövõtule ja ekspordile keskendunud ettevõtete jaoks. Positiivne on, et küsitletud ettevõtted olid rakendanud keskkonnajuhtimissüsteemiga üldiselt rahul ning tunnistasid sellest saadud kasu. Suurim kasu, nagu märgiti, oli ettevõtte maine parandamine.

Töötati välja keskkonnamõju hindamise (edaspidi *KMH*) ja keskkonnamõju strateegilise hindamise (edaspidi *KSH*) registrisüsteem. Registri moodul paigutati Keskkonnavalubade infosüsteemi koosseisu. *KMH* ja *KSH* süsteemi parendamiseks analüüsiti *KMH* ja teiste EL liikmesriikide keskkonnamõju hindamise süsteeme.

Ökoloogiliselt põhjendatud tootmispoliitika on kujunemas põhisuunaks säästva arengu teel. 2008. a valmis uurimistöö „Teel ökoloogilise tootmispoliitika poole“. Nõudlus öko-innovatiivsete keskkonnatehnoloogiate järele ja nende pakkumine on olnud suunda näitav ja prioriteete seadev. Nii selgus 2008. a alguseks vajadus keskkonnatehnoloogia alase tegevuse täielikuma kaardistamise ja konkretiseerimise järele. 2008. a tehti veel kaks rakendusuringut: „Keskkonnatehnoloogilise innovatsiooni perspektiivsuundade ja pakutavate lahendite rakendusvalmiduse hindamine“ ning „Rakendusvalmite keskkonnatehnoloogilise innovatsiooni lahendite turundusanalüüs“.

Keskkonnaministerium alustas keskkonnajuhtimise programmi raames planeeritud keskkonnahoidlike riigihangete juhiste koostamist, avaliku sektori asjaomast koolitamist, ettevõtjate teadlikkuse tõstmist keskkonnasäästlike riigihangete korraldamiseks jne. Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna arengu toetuskeemi raames alustati projekti „Eesti (Saare ja Harju maakonna) omavalitsuste suutlikkuse tõstmine ja koostöö edendamine keskkonnahoidlike riigihangete rakendamisel“. Projekti tööd tehakse aastatel 2009–2011 ja nende eesmärk on muuta avaliku sektori (eelkõige omavalitsuste) tarbimist jätkusuutlikkuse ja keskkonnahoiu suunas, tagada ressursside säästlik ja tõhus tarbimine ning keskkonnale ja inimese tervisele ohutamate toodete (teenuste) valik.

Keskkonnaministeriumi juhtimisel moodustatud keskkonnahoidlike riigihangete arendamise ministeriumidevaheline töörühm osaleb hankijatele ja pakkujatele edaspidi oluliseks abiks olevate juhendmaterjalide koostamises.

4. Keskkonnakaitsetegevuste rahastamine 2008. aastal.

Järgnevalt on esitatud kokkuvõtte keskkonnategevuskava rakendamise rahastamisest 2008. aastal. Laekunud andmed näitasid, et 2008. aastal rahastati keskkonnakaitsega seotud tegevusi kokku ca 2,1 miljardi krooni ulatuses⁵. Valdcondade rahastamine allikate kaupa on esitatud alljärgnevas tabelis (Tabel 1). Tabelist nähtub, et KSis 2030 määratletud keskkonnapoliitika põhieesmärkide täitmine ei ole võimalik ilma toetavate välisfinantseeringuteta.

Tabel 1. KTK valdkondade rahastamine allikate lõikes 2008. aastal, tuh kr.

(RE – riigieelarve; KOV- kohalike omavalitsuste eelarved; KIK- Keskkonnainvesteeringute Keskus)

Valdkond	RE	KOV	KIK, keskkonna-programm	Välisabi	Kokku
1. Loodusressursid ja jäätmed	64 147	82 055	374 106	764 285	1 284 593
2. Maastikud ja bioloogiline mitmekesisus	25 811	122	136 521	134 496	296 950
3. Kliimamuutuste leevendamine ja õhukvaliteet	27 340	8 134	94 389	5 736	135 599
4. Tervis ja elukvaliteet	30 796	60 991	51 213	251 530	394 530
5. Kõiki valdkondi toetavad korralduslikud tegevused	2 844	969	17 106	344	21 262
Kokku	150 937	152 271	673 335	1 156 391	2 132 934
Rahastamise osakaal, %	7	7	32	54	100

Allikas: KKM analüüs vastutavate täitjate andmete alusel

Kokku kasutati 2008. aastal välisabi (peamiselt EL Ühtekuuluvusfondi, vähem Euroopa Regionaalarengu Fondi) vahendeid ca 1,1 miljardi krooni ulatuses, millest kõige enam finantseeriti vee- ja jäätmemajanduse arendamist (1. tegevusvaldkonna välisabi ning lisaks sisaldab ka 4. tegevusvaldkonna välisabi peamiselt joogivee kvaliteedi parandamiseks tehtud investeeringuid). Oluline osa EL abi kasutamiseks vajalikust kaasfinantseeringust tuli riigieelarvest ja KIK-ist. Riigieelarvest kaeti KTK töid 150 mln krooni ulatuses, KIKist kokku 673 mln krooni ulatuses. Nagu tabelist 1 nähtub, kasutati ka riigieelarve ja KIKi toetust peamiselt veemajanduse ja jäätmemajanduse arendamiseks.

Aruandeid esitanud KOVide panus keskkonnategevuskava täitmisse ulatus 2008. aastal ca 152 miljoni kroonini. Rahandusministeeriumi andmetel kulutati kohalikes omavalitsustes ainult veemajanduse ja jäätmekäitluse töödele 2008. aastal kokku ca 620 miljonit krooni.⁶ See näitab, et käesolev ülevaade ei kajasta KOVide panust KTK täitmisse kaugelgtki mitte täielikul määral. Põhjuseks on ebapiisav tagasiside KOVidelt KTK täitmise analüüsi koostamiseks.

KTK 2007-2013 rakendamise teine aasta möödus suuremahuliste tõukefondide meetmete

⁵ Arvestus sisaldab KTK vastutavate täitjate esitatud informatsiooni alusel riigieelarvelisi vahendeid, välisabi, KIKi keskkonnaprogrammist eraldatavaid ning teatud osas ka omavalitsuste vahendeid.

⁶ Allikas: Kohalike omavalitsuste kuuaruanded. Rahandusministeerium <http://www.fin.ee/?id=12555>

ettevalmistamise ja rakendamise tähe all. Perioodi 2004-2006 Riikliku arengukava meetme 4.2 mahust on projektidele välja makstud ligikaudu 99% vahenditest ning 2004-2006 ÜFi projektid on edukalt lõppemas või viiakse plaanipäraselt lõpule 2010. a lõpuks. Vahepeal pidurdunud vee- ja jäätmemajanduse projektid on hoogsalt käivitunud, makseid ja hankeid menetletakse kiiresti ja administratiivne võimekus ei pidurda projektide elluviimist. Eesmärk käivitada 2007-2013 programmiperioodi toetuste kasutuselevõtmine täideti. Käivitati prioriteetse suuna „Veemajanduse ja jäätmemajanduse infrastruktuuri arendamine“ kaks meetet. Veemajanduse infrastruktuuri arendamisele suunatud meetme osas viidi läbi üks avatud taotlusvoor, mille tulemusel 2008. a lõpuks rahuldati 20 taotlust ning valmistati ette 16 otsuse eelnõu. Nõuetele mittevastavate tavaprügilate sulgemismeetme osas viidi samuti läbi avatud taotlusvoor. Rahuldati kolm taotlust, millega võeti ÜF vahendite osas kohustusi kogusummas 128,7 miljonit krooni.

Käivitunud on ka prioriteetse suuna „Energiamajanduse arendamine“ kaks meetet: programm „Elanike teavitamine elamute energiasäästlikkusest“ ja avatud taotlemine „Energiauditi ja ehitise ekspertiisi tegemise ning ehitusprojekti koostamise toetamine“. Mõlemad meetmed on hästi rakendunud. Elanike teavitamise programmi raames on suunatud tõukefondide vahendid KredExi juures tegutseva Energiasäästu Kompetentsikeskuse töö korraldamiseks – nii seminaride, ühiskondliku arvamuse kujundamise ning elanike teadlikkusetõstmise alaliseks selgitustööks. Energiauditi ja ehitise ekspertiisi tegemise ning ehitusprojekti koostamise toetamise meetme raames eraldatud toetuste kogusumma oli väiksem esimese rakendusaasta eelarvemahust. Järgnevate aastate jooksul tõenäoliselt taotluste arv kasvab, kuna rakendub energiamärgise süsteem ning käivitub korterelamute renoveerimislaenu programm.

Planeeritust mahukamaks ja aeganõudvaks on osutunud meetmete väljatöötamise protsess. Potentsiaalsete toetuse taotlejate huvi avanemata meetmete vastu on elav, mis loob eelduse, et meetmete avanedes käivitub edukalt ka rakendamine. Toetuse saajate seisukohast on muutumas kriitiliseks omafinantseeringu küsimus arvestades raskenenud majandusolusid. Kõikidel välisrahadest toetatud keskkonnaprojektidel on oluline mõju KS 2030 püstitatud strateegiliste eesmärkide täitmisele.

KIK'i nõukogu otsusega 2008. a. rahastatud keskkonnaprojektide rakendamine on aidanud märkimisväärselt kaasa era- ja avaliku sektori keskkonnaprojektide elluviimisele. KIKi nõukogu eraldas 2008. a. 1382 keskkonnaprojektile toetust kogusummas 865,5 miljonit krooni, sh veemajanduse projektidele 354,3 miljonit, jäätmekäitluse projektidele 127,3 miljonit, keskkonnakorralduse projektidele 104,4 miljonit, looduskaitse projektidele 82,8 miljonit, metsanduse projektidele 81,9 miljonit, keskkonnateadlikkuse projektidele 55,8 miljonit ja kalanduse projektidele 32,3 miljonit krooni. 2008. a projektide elluviimine ja rahastamine jätkub plaanipäraselt suures osas 2009. ja 2010. aastal. 2008. a. jätkus ka mõnede 2006. ja 2007. a projektide rahastamine. Keskkonnaprogrammi raames tehti 2008. a. väljamakseid kogusummas 673,3 miljonit krooni.

Keskkonnaministerium vaatab regulaarselt üle valdkondlike programmide eesmärged, nendest toetatavaid tegevusi ja projektide hindamist reguleeriva keskkonnaministri määruse⁷ nõuded, et neid vajadusel uuendada ja tagada seeläbi KIKi toetuse andmine kooskõlas KS 2030 ja KTK 2007-2013 eesmärkidega ja õigusaktides sätestatud kohustustega.

2009. aastaks püstitatud keskkonnaprogrammi rahastamise eesmärkides võrreldes 2008. aastaga ei ole kavandatud olulisi muudatusi. Tuleb arvestada, et tulenevalt muutunud majandusolukorrast ja KIK tulubaasi vähenemisest alates 2009. aastast on vaja tagada, et lähiaastatel suunatakse keskkonnainvesteeringuteks eraldatav raha eelkõige KS 2030 ja KTK 2007-2013 esmatähtsate eesmärkide saavutamiseks vajalikele projektidele.

⁷ Keskkonnaministri 17. veebruari 2006. a määrus nr 13.

5. Kokkuvõte

Keskkonnategevuskava eesmärk on esitada konsensuse alusel koostatud nimekiri riiklikult prioriteetsetest tegevustest Eesti keskkonnastrateegias määratud keskkonnapoliitika põhieesmärkide saavutamiseks, näidates ära tegevuste rahastamisvajadused ja potentsiaalsed rahastamisallikad. Laekunud andmed näitasid, et 2008. aastal rahastati keskkonnakaitsega seotud tegevusi kokku ca 2,1 miljardi krooni ulatuses⁸ Kokku kasutati 2008. aastal välisabi (peamiselt EL Ühtekuuluvusfondi, vähem Euroopa Regionaalarengu Fondi) vahendeid ca 1,1 miljardi krooni ulatuses, millest kõige enam finantseeriti jätkuvalt vee- ja jäätmemajanduse arendamist. Oluline osa EL abi kasutamiseks vajalikust kaasfinantseeringust tuli riigieelarvest ja KIK-ist. Riigieelarvest kaeti KTK töid 150 mln krooni ulatuses, keskkonnatasudest laekuva raha arvelt KIKi kaudu ca 673 mln krooni.

Keskkonnategevuskava aastateks 2007-2013 tegevuste elluviimine on toimunud 2008.a. üldiselt vastavalt planeeritule. KTK 2007-2013 elluviimise teine aasta möödus suuremahuliste tõukefondide meetmete ettevalmistamise ja rakendamise tähe all. Planeeritust mahukamaks ja aeganõudvaks on osutunud meetmete väljatöötamise protsess. Potentsiaalsete toetuse taotlejate huvi avanemata meetmete vastu on elav, mis loob eelduse, et meetmete avanedes käivitub edukalt ka rakendamine. Toetuse saajate seisukohast on muutumas kriitiliseks omafinantseeringu küsimus arvestades raskenenud majandusolusid. Kõikidel välisrahadest toetatud keskkonnaprojektidel on oluline mõju KSis püstitatud strateegiliste eesmärkide täitmisele.

2008. aastal tehti suuri investeeringuid veemajanduse ja jäätmemajanduse valdkonnas, kus pingutati EL direktiivide oluliste nõuete täitmiseks – suleti ja korrastati nõuetele mittevastavaid prügilaid, ehitati uusi prügilaid, rajati jäätmejaamu ja kompostimisväljakuid, investeeriti reovee kogumisse ja puhastamisse ning kvaliteetse joogiveega varustamisse.

Eesmärgiga säilitada maastike ja looduse mitmekesisus, jätkub MAK raames poollooduslike koosluste hooldamise ja taastamise ning Natura 2000 põllumajandusmaade toetamine (PRIA ja Keskkonnaameti vahendusel). Lisaks vahendab PRIA ka teisi keskkonnatoetusi. Jätkati ohustatud liikide ja ohjamist vajavate liikide kaitse- või ohjamismeetmete koostamist.

Kliima- ja CO₂-poliitikal on suur mõju energiaspektori edasistele arengusuundadele ja investeeringutele. Järjest enam pannakse rõhku süsinikdioksiidivaba või ainult vähesel määral CO₂ sisaldava tootmise arendamisele ning uuritakse võimalusi CO₂ püüdmiseks ja ladustamiseks, et vähendada oluliselt energiatootmise keskkonnamõju. Aktiivselt tegeletakse jätkuvalt energia ja kütuse säästliku kasutamise edendamise, sh Energiasäästu sihtprogrammi rakendamisega, mille eesmärgiks on muuta energiatarbimine ratsionaalsemaks, suurendada energia tootmise ja jaotamise efektiivsust ning vähendada nende keskkonnamõju.

2008. aastal võeti keskkonnavaldkonnas vastu mitu olulist valdkondlikku arengukava: Põlevkivi kasutamise arengukava aastateks 2008-2015, Kiirusohutuse riiklik arengukava aastateks 2008-2017, Riigi jäätmekava 2008-2013, Rahvastiku tervise arengukava 2008–2020 ning Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018. Tehti eeltöid Eesti metsanduse arengukava 2011-2020 ja Looduskaitse arengukava aastani 2020 ning Looduslike ehitusmaterjalide kasutamise riikliku arengukava aastateks 2010–2020 koostamiseks.

⁸ Arvestus sisaldab KTK vastutavate täitjate esitatud informatsiooni alusel riigieelarvelisi vahendeid, välisabi, KIKi keskkonnaprogrammist eraldatavaid ning teatud osas ka omavalitsuste vahendeid.

2010. aastal on plaanis läbi viia põhjalikum KTK 2007-2013 monitooring (monitooringuperiood 2007-2009). Monitooringuga hinnatakse KTK tegevuste tulemuslikkust ja KSi eesmärkide täitmise poole liikumist. Samuti hinnatakse muutunud olukorras KTK tegevuste sobivust ja asjakohasust, mille alusel esitatakse vajadusel ettepanekud tegevuste muutmiseks. Majandusolukorrast tulenevalt on oluline hinnata ka kaasnevat mõju KS 2030 eesmärkide täitmisele – sh EL liitumiskohustustele.